

Doc. PhDr. Vladimír Varsík, CSc.
Katedra klasickej archeológie
Trnava

OPONENTSKÝ POSUDOK

na dizertačnú prácu Rastislava Koreného
Čechy v době merovejské (6. století)
Univerzita Karlova, Praha 2013

95 strán textu so 65 obrázkami v texte, 83 strán katalógu nálezísk, 16 strán súpisu literatúry
a 138 tabuliek obrazovej prílohy.

Predložená dizertácia R. Koreného sa venuje mladšej fáze doby sťahovania národov a teda najmladšej germánskej a zároveň poslednej predslovanskej etape osídlenia územia Čiech. Svoje ciele autor hneď na prvej strane práce naformuloval do dvoch okruhov. Prvým mala byť revízia nálezového fondu z celého radu múzeí a ďalších inštitúcií, ktoré deponujú archeologický materiál a výskumnú dokumentáciu k danému obdobiu. Druhý cieľ predstavuje pokus o identifikáciu prejavov sociálnej stratifikácie na súdobých pohrebiskách, najskôr vo všeobecnosti a potom aj konkrétne na vybranom nálezisku v Záluží u Čelákovíc. Oproti názvu celej dizertácie predstavujú takto naformulované ciele značné zúženie sledovanej problematiky.

Nasledujúce tri krátke kapitoly nazvané „Historie výzkumu“, „Vývoj pramenného fondu“ a „Kontexty“ sumarizujú významné publikácie a výskumy nálezísk z mladšej fázy doby sťahovania národov v Čechách. Čitateľ tak má možnosť sledovať históriu osudov zbierkových fondov alebo tendencie rozvoja a stagnácie terénnych odkryvov. Autor napríklad v prehľadnej tabuľke udáva počty výskumov sídlisk a pohrebisk, resp. prírastky ojedinelých nálezov po jednotlivých desaťročiach od polovice 19. storočia. Chýba tu však aspoň stručné zhodnotenie najdôležitejších vedeckých koncepcií alebo názorov na dané obdobie z archeologického či archeologicko-historického pohľadu.

Len mimoriadne krátka pasáž je venovaná germánskym sídliskám. Odhliadnuc od poznámok a obrázkov je sídlisková problematika mladšej fázy doby sťahovania národov opísaná na 14 riadkoch. Autor to odôvodňuje tým, že celkový prehľad sídlisk predstavila v monografii z roku 2007 I. Pleinerová. Napriek tomu R. Korený s autorkou monografie polemizuje a uvádza, že „některé základní údaje už neplatí a je nutné je korigovat“. Má tým na mysli predovšetkým datovanie, pretože viaceré osady uvádzané I. Pleinerovou zaraďuje R. Korený do iných období, najmä do mladšej doby rímskej. Ako jeden z argumentov autor v poznámke 4 uvádza, že dostupný archeologický materiál preskúmal na miestach jeho uloženia. Nezainteresovaný čitateľ však len ťažko môže zaujať v tejto polemike stanovisko, keďže dotyčné nálezy nie sú v dizertácii zverejnené. Priestor, ktorý tomu dizertačná práca ponúkla, zostal nevyužitý.

Väčšia pozornosť je venovaná pohrebiskám. Najskôr sa autor zaoberá niektorými aspektmi pohrebného rítu najmä s ohľadom na možné prejavy sociálnej stratifikácie. Hoci R. Korený dopĺňa a prehľbuje niektoré pozorovania a poznatky, táto časť v podstate kopíruje štruktúru jeho staršej štúdie z roku 2005 (Archeologie středních Čech 9/2). Autor sleduje rozmery a objem hrobových jám, možnosti prítomnosti drevených komôr či pohrebných lôžok alebo tzv. domov mŕtvych. Posledne menovaný fenomén podložený šiestimi stĺpovými jamami v hrobe 2 v Stehelčevsi predstavuje veľmi hypotetickú rekonštrukciu. Na najväčšom priestore sa na stranách 24 až 30 R. Korený zaoberal možnosťami sekundárneho zahľbovania

merovejských hrobov do plášťov starších pravekých mohýl a dospel k záveru, že v mladšej fáze doby sťahovania národov to bol na území Čiech pomerne bežný prejav pohrebného rítu.

Nasledujúca kapitola sleduje isté vybrané skupiny hrobového inventára. V mužských hroboch si autor bližšie všima zbrane, teda meče (spathy a saxy), kopije a ošpey, sekery, hroty šípov, kovové súčasti štítov, ostrohy a osobitne aj zubadlá konského postroja. Rozšírenie jednotlivých druhov zbraní a výzbroje autor ilustruje na mapkách zalomených do textu dizertácie. R. Korený zaujal kritické stanovisko a z rámca doby sťahovania národov vyradil niektoré tradične chybné medzi zbrane zaraďované artefakty (napr. tkacie mečíky). Ďalej si všimal polohu zbraní a výzbroje v hrobe pri pochovanom bojovníkovi. Inak však zbrane ani výzbroj neanalyzoval, neklasifikoval, vnútorne netriedil ani nehodnotil. Len výnimočne uvádza analógie z okolitých germánskych oblastí – napr. v prípade separátne situovaných hrobov bojovníkov na str. 33, v prípade nálezov sekier na str. 40, kovaní štítov a ostrôh na str. 44. Ako obr. 19 autor zostavil zaujímavú kombinačnú tabuľku hrobov s mečmi v kombinácií s inými zbraňami. Jej potenciál ale nebol využitý, pretože v texte zostala bez komentára či interpretácie.

V dizertácii potom nasledujú pasáže venované nálezom zo ženských hrobov. Autor tu vyzdvihuje úlohu šatových spôn, ktoré spolu s mincami predstavujú chronologicky najcitlivejší hrobový inventár. Sám sa však rozhodol zamerať na „jejich sociálnu rolu“. Spony potom rozdelil do piatich tzv. kombinačných skupín, podľa počtu spôn v danom hrobe, teda kombinačná skupina 1 = 1 spona v hrobe („Einfibeltracht“), kombinačná skupina 2 = 2 spony v hrobe („Zweifibeltracht“) atď. V krátkom súhrne na str. 52 sa autor potom vyjadril k sociálnemu pozadiu, keď konštatoval len toľko, že v rámci kombinačnej skupiny 1 možno v troch hroboch predpokladať vyššie postavené zosnulé, v kombinačnej skupine 2 to boli štyri hroby. Typologická ani chronologická analýza spôn sa v predloženej práci nenachádza.

Autor ďalej pozornosť venuje iným nálezom zo ženských a dievčenských hrobov a miestami sa v texte objavujú poukazy na príbuzné a analogické artefakty z bližšieho či vzdialenejšieho okolia. Zaujímavý je výskyt ulít z rodu *Cypraea*, z ktorých bližšie určený druh *Cypraea pantherina* pochádza z Červeného mora. Žiadalo by sa ale v texte uviesť meno autora, ktorý zvyšky ulitníkov druhovo určoval. Taktiež pozoruhodná je interpretácia železných tyčí z Klučova a z Prahy-Dejvic, ktoré R. Korený pokladá za súčasť drevených skladacích stoličiek, aké sa početne vyskytujú v susednej alamanskej a bavorskej oblasti a menej aj vo franskom a longobardskom prostredí. Sledovanie autorových myšlienok je však veľmi sťažené tým, že v texte sa (až na ojedinelé výnimky) nevyskytujú odvolávky na obrázky opisovaných artefaktov. Čitateľ je tak nútený zdĺhavo vyhľadávať daný nález v obsiahlej tabuľkovej prílohe podľa náleziska a následne podľa čísla hrobu.

Poslednú skupinu hrobovej výbavy predstavovali predmety bez viazanosti na pohlavie či vek zosnulého. Išlo o hrebene, hrudky smoly, vajička, zvieracie kosti, ale predovšetkým nádoby. Hrebeňom boli – okrem výpočtu hrobov, v ktorých sa vyskytli – venované v dizertácii len tri vety. Autor ďalej konštatuje, že nádoby v hrobách mohli byť keramické, kovové, sklenené a drevené. Najpočetnejšie sú z nich keramické a preto sa im podľa Koreného dostáva tradične najviac pozornosti. Nie je tomu tak v predloženej dizertácii, kde sa autor keramickým, ale ani kovovým a ani skleneným nádobám nevenuje vôbec a svoju pozornosť sústreďuje na doklady drevených nádob. Nadväzuje tak na jednu zo svojich starších štúdií z roku 2008, v ktorej boli prehodnotené niektoré kovania predtým pokladané za súčasť kožených prilbic. Výskyt drevených nádob (v Čechách tri isté a tri neisté doklady) R. Korený spája s prostredím spoločenskej nobility.

Nasleduje kapitola nazvaná „Záluží – analýza pohřebiště“. Nejde o typochronologickú analýzu artefaktov z pohrebiska, ale o snahu vysledovať prejavy sociálnej stratifikácie na tejto nekropole. Zásluhou R. Koreného je, že sa na základe rôznych archívnych podkladov pokúsil zostaviť schematický plán tohto významného pohrebiska. Po

zohľadnení viacerých faktorov konštrukcie a veľkosti hrobových jám, ako aj bohatstva či chudoby hrobových príloh autor hypoteticky rekonštruoval sociálne rozvrstvenie komunity a ilustroval ho na pláne nekropoly.

Kapitolu označenú ako záver nemožno pokladať za záver dizertácie, pretože v niekoľkých bodoch obsahuje len záverečné úvahy k poslednej kapitole o pohrebisku v Záluží. Žiaľ, závažným nedostatkom je preto skutočnosť, že v predloženej dizertácii nie sú sformulované závery k téme „Čechy v době merovejské“.

Ako prednosť dizertácie možno vyzdvihnúť súpis nálezísk a hrobov, ako aj samostatnú tabuľkovú prílohu s vyobrazeniami dostupných nálezových situácií a nálezov z mladšej fázy doby sťahovania národov v Čechách. Súpis aj s tabuľkami mohli a ešte aj môžu predstavovať veľmi solidný základ pre štúdium germánskeho osídlenia českého územia od záveru 5. po 6. storočie.

Predložená dizertácia je však zaťažená viacerými vážnymi nedostatkami. Názov práce neodrkadľuje verne jej obsah, keďže autor sa venoval len niektorým vybraným aspektom osídlenia Čiech v 6. storočí, ktoré súvisia s pohrebným rítom a s možnosťami identifikácie prejavov sociálnej stratifikácie. V práci až na drobné výnimky absentujú tradičné typologicko-chronologické analýzy archeologických prameňov, autor sa preto nevyjadruje ani k otázkam datovania a chronológie, ani k otázkam etnicity v danom období, či existencie tzv. durínskej a longobardskej fázy v rámci stupňa E, ako to bolo definované v poslednej syntéze českého praveku (Archeologie pravěkých Čech 8, Praha 2008). Za vážny nedostatok treba pokladať aj skutočnosť, že predložená dizertácia neobsahuje závery, v ktorej by autor zhrnul výsledky svojich analýz a hodnotení vývoja na českom území v období 6. storočia. Z formálneho hľadiska by mal autor dizertácie dôslednejšie citovať výsledky práce iných bádateľov, či uvádzané paralely a analógie. Čitateľ by taktiež ocenil odvolávky na obrázky a tabuľky s opisovanými nálezmi.

Záverom si dovoľujem konštatovať, že práca spĺňa minimálne kritériá kladené na dizertačnú prácu a preto sa domnievam, že ju možno predložiť k obhajobe a na ďalšie konanie. Udelenie titulu PhD. ponechávam na rozhodnutie komisii na základe výsledkov obhajoby.

Bratislava 28. 6. 2013

Vladimír Lúž